

44 Frappant

112010

Oplage 3600 exemplaren Verschijning 4x per jaar

marant

Beter zorg voor, dan zorg over zieke leerlingen

Henk Demper, adviseur en consulent Onderwijsondersteuning Zieke Leerlingen, Marant

Stel je een kind voor, nee een schoolkind. Dat kind is ziek, niet een beetje ziek, niet schoolziek. Nee, dat kind, uw leerling is ernstig ziek; langdurig, chronisch of zelfs levensbedreigend. De gevolgen zijn groot, voor het kind zelf en ook voor zijn of haar omgeving. Alles wat normaal lijkt wordt nu bijzonder of zelfs onmogelijk. Zoals naar school gaan bijvoorbeeld. Over ziek zijn en (niet) naar school gaan, daarover gaat dit artikel, waarvan het onderwerp samenvalt met de dag van het onderwijs aan (chronisch-)zieke leerlingen op woensdag 10 november.

Zorgplicht

Alle scholen in Nederland, voor zowel basis- als voortgezet onderwijs hebben een inspanningsverplichting voor het onderwijs aan zieke leerlingen. Letterlijk zelfs in de wet vastgelegd:

"Het onderwijs wordt zodanig ingericht dat leerlingen die in verband met ziekte thuis verblijven danwel zijn opgenomen in een ziekenhuis, op adequate wijze voldoende onderwijs kunnen genieten"

Schoolgaan is voor kinderen van levensbelang, en dat niet alleen voor hun cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling. Naar schoolgaan is ook een vertrouwde routine in een vertrouwde omgeving. Het geeft kinderen structuur en afleiding. Het is de omgeving waar je mag zijn wie je bent en kunt tonen wat je kan. Het is ook de omgeving waarin het kind klasgenoot is van leeftijdsgenoten, vrienden en vriendinnen. Niet naar school kunnen gaan is dus een groot gemis voor een kind, juist ook in tijden van ziekte waardoor je al zo op jezelf wordt teruggeworpen.

Als school is het goed zich dat te realiseren, niet alleen formeel, maar ook juist vanuit de behoefte van zieke kinderen, die immers meer zijn dan alleen leerling. Voor de school is het niet altijd eenvoudig een passend antwoord te geven op de specifieke onderwijsbehoeften van het zieke kind. Vaak, te vaak wordt vooral gedacht vanuit de beperkingen die de zieke leerling nu eenmaal heeft, en veel minder vanuit de mogelijkheden die het kind ook heeft.

Het is daarom goed te weten dat u als school bij de ondersteuning bij uw zorgplicht een beroep kunt doen op externe expertise. Deze is gebundeld in het landelijk netwerk Ziek Zijn & Onderwijs: Ziezon, dat eerder dit jaar zijn 10jarig bestaan mocht vieren. Dit netwerk ondersteunt gespecialiseerde consulenten Onderwijsondersteuning Zieke Leerlingen, hierna OZL genoemd. Een drietal daarvan is werkzaam bij Marant. Op hen kan voor de ondersteuning in de begeleiding van zieke leerlingen door de school een beroep worden gedaan. Zij adviseren en ondersteunen de zorgverleners op school en de ouders bij het vormgeven aan passende onderwijsarrangementen voor deze leerlingen. Hoewel het overnemen van de lessen en het verzorgen van onderwijs niet tot de primaire taak van de consulenten behoort, bieden zij wel de nodige ondersteuning bij het maken van de schooltaken door het zieke kind.

Ervaringen

Wat leren nu de ervaringen van de afgelopen tien jaar over het onderwijs aan zieke leerlingen? Allereerst dat elk kind uniek is, zeker ook in verband met zijn ziekte. De ene ziekte is de andere niet: de soort, de aard, de mate, de vooruitzichten verschillen steeds, ook in het omgaan ermee. Ten tweede dat deze problematiek zich vaker voordoet dan menigen denkt. U mag ervan uitgaan dat ongeveer 10% van de leerlingen bij u op school een chronische ziekte heeft. Dat hoeft in lang niet alle gevallen belemmerend te zijn voor hun schoolloopbaan, maar toch... vroeg of laat doet de situatie zich een keer voor.

1970
2010
MARANT
40 JAAR

Juist dat maakt het voor u als school zo ingewikkeld om daarop adequaat te kunnen reageren. Doordat het, naar we hopen, op uw school incidenteel voorkomt, is dit een ongeluk bij een geluk. Er vormt zich geen routine, eventueel aanwezige expertise verdwijnt, alweer een complexe taak erbij. Begrijpelijk is het dat daardoor de onderwijszorgplicht vanuit een problematisch perspectief wordt ervaren. Te begrijpen maar niet te billijken natuurlijk. Niemand heeft immers de intentie vanuit eigen handelingsverlegenheid een kind tekort te doen.

Het lijkt daarom voor de hand te liggen geen afwachtende houding in te nemen ten opzichte van deze uitdaging. Wie zich laat overvallen door een langdurig zieke leerling wordt in zijn handelen al meteen op achterstand gezet, en heeft zorgen over...

Hierop voorbereid zijn door het te benoemen en zichtbaar te maken in het zorgbeleid van de school, is een eerste stap in de goede richting van zorgen voor... Een steekproef die we namen door op websites van scholen hun schoolgids te raadplegen leerde ons dat hierin nog een wereld is te winnen. In de zorgparagraaf vinden we slechts incidenteel informatie over dit aspect van uw onderwijskundig beleid. Het volgende stappenplan rond de eerste aanpak bij een chronisch zieke leerling kan u daarbij van dienst zijn.

Geachte lezer

Voor u ligt het eerste nummer van Frappant in het schooljaar 2010-2011.

Uw welverdiende herfstvakantie ligt inmiddels achter u. Veranderingen in de gevarieerde artikelbijdragen zijn wellicht onopvallend, maar veelbetekenend. Nadrukkelijker dan tevoren willen de auteurs, vaak adviseurs bij Marant, bij u als lezer iets teweeg brengen. Ze willen u niet alleen informeren, maar u ook actief betrekken bij de inhoud. U wordt daarom van harte uitgenodigd in beweging te komen en te reageren. Daarom vindt u niet alleen hun namen, maar ook hun bereikbaarheidsgegevens vermeld. Als onze bijdragen voldoen aan wat we voor ogen hebben, en voor u van waarde zijn, nodigen we u van harte uit rechtstreeks met ons contact op te nemen. In gespannen afwachting wensen we u veel leesgenoegen.

Namens de redactie van Frappant

Henk Demper, eindredacteur

- Ga in gesprek met de ouders.
- Mobiliseer interne en externe ondersteuning, gericht op onderwijs.
- Informeer de klas.
- Organiseer het contact met de zieke leerling.
- Heb met name ook aandacht voor de broers en zussen.
- Blijf onderwijs verzorgen, blijf opvoeden.

Voor de uitwerking van zo'n stappenplan kunt u de consulenten OZL aanspreken. Zij bemiddelen ook bij de aanvraag van KlasseContact: met behulp van ICT-voorzieningen is de leerling thuis op school. Ook is er, ter gelegenheid van het ZIEZON jubileum een brochure verschenen, met als titel: **Zorgen over, zorgen voor...** U vindt hierin beknopte, maar praktisch informatie. Deze brochure is, mede in het kader van de dag van het onderwijs aan (chronisch-) zieke leerlingen kosteloos via onderstaande consulenten op te vragen:

- Henk Demper, 06 330 370 80 (h.demper@marant.nl);
- Lia van Vliet, 06 330 578 94 (l.vanvliet@marant.nl);
- Maria Gerrits, 06 330 370 85 (m.gerrits@marant.nl).

Consulenten Onderwijsondersteuning Zieke Leerlingen, werkzaam bij Marant

foto: Evelien Baas

Activerende didactiek in het Voortgezet Onderwijs

Marlie Vromen, senior adviseur Marant

In Frappant 43 startten we een driedelige serie artikelen over activerende didactiek. We gingen in op wat eronder wordt verstaan en gaven als omschrijving: Creëren van omstandigheden waardoor het leren van alle leerlingen wordt gestimuleerd, en waarbij er steeds meer verantwoordelijkheid aan de leerlingen gegeven wordt betreffende hun eigen leren. Activerend onderwijs is gradueel: van vooral docentgestuurd naar meer leerling-gestuurd.

Een volgende stap in het continuüm van 'vooral docentgestuurd naar steeds meer leerling-gestuurd' leren zien wij in het structureel toepassen van samenwerkend leren op meerdere momenten in de lessen. Zowel de docent als de leerlingen hebben daarbij een breed repertoire aan coöperatieve werkvormen geleerd en ter beschikking.

Zes sleutelbegrippen bij samenwerkend leren

1. Teams

Interactie en samenwerking is het makkelijkst te realiseren wanneer leerlingen in teams van vier zitten.

2. Coöperatief management

Een klas waarin veelvuldig samengewerkt wordt herken je aan de opstelling van de tafels in groepjes, aan afspraken over stemvolume, over materiaal uitdelen, over stiltesignaal enzovoorts.

3. Motivatie

Je kunt niet zomaar verwachten dat alle leerlingen met elkaar willen samenwerken, daarom is het van belang om geregeld teamspirit-activiteiten te doen.

4. Sociale vaardigheden

Als een docent veelvuldig samenwerkingsvormen toepast leren de leerlingen als vanzelf veel sociale vaardigheden zoals: elkaar aankijken, aanspreken, bedanken, respect tonen, op hun beurt wachten.

5. GIPS

- Gelijke deelname: alle leerlingen doen in gelijke mate mee.
- Individuele aanspreekbaarheid: elke leerling levert zichtbaar/hoorbaar zijn/haar aandeel in het teamresultaat en kan dit toelichten/ uitleggen.
- Positieve onderlinge afhankelijkheid: doet er een niet mee, dan kan de rest ook niet verder. Door jouw inbreng kan ik weer verder.
- Simultane actie: tegelijkertijd zijn er in de hele groep meer leerlingen actief.

6. Didactische structuren

Zo noemen we de werkvormen die we toepassen tijdens structureel samenwerkend leren. Alleen als de vaste stappen worden toegepast garandeer je de GIPS-criteria.

Twee voorbeelden van werkvormen

TweePraat

De leerlingen zitten of staan in tweetallen
Stappen:

1. Docent stelt vraag
2. Docent geeft denktijd
3. Er wordt bepaald wie begint.
4. Leerling A geeft reactie
5. Leerling B geeft reactie
6. Herhaling vanaf stap 4

Deze werkvorm kan zeer vaak gebruikt worden, in diverse fasen van de les en kost weinig tijd. Ze is geschikt voor vragen die veel ideeën oproepen en wordt ook wel verbale pingpong genoemd:

- Zeg deze zinnen op een positieve manier ((in het Duits/Frans/Engels).
- Noem zoveel mogelijk priemgetallen (wiskundeles).
- Noem zoveel mogelijk politieke partijen (les maatschappijleer).
- Wat heb je allemaal nodig om een aquarel te maken (les creatieve vorming).
- Noem de kernwoorden uit dit gedeelte van de les.

Zoek iemand Die...

Nodig: iedere leerling heeft een werkblad waarop de docent van tevoren vragen heeft genotypeerd.

Stappen:

1. Met het werkblad in de hand lopen de leerlingen door de klas en gaan met z'n tweeën bij elkaar staan.
2. A legt B een vraag voor uit het werkblad. B geeft het antwoord als hij dat weet. A noemt het antwoord kort op het eigen werkblad. (weet B het antwoord niet dan blijft de vraag staan voor een volgende partner)
3. B kijkt of het genoteerde antwoord goed is. Na akkoord zet hij zijn eigen naam erbij.
4. Rolwisseling: nu stelt B een vraag van het werkblad, waarop een antwoord en een check door A volgen.
5. Opnieuw stap 1 t/m stap 4.
6. Blad vol? Naar je plaats.
7. In eigen team: de antwoorden vergelijken. Eventueel aanvullen op het eigen blad. Als antwoorden verschillen: discussie in het team, zo nodig als 'teamvraag' klassikaal behandelen.

- Zoek iemand Die... een vriendin, een digitaal horloge, een I Pod heeft.
- Zoek iemand Die... de naam van dit instrument weet, wat de verleden tijd is van, de oplossing van dit wiskundeprobleem is,
- Zoek iemand Die... sportschoenen, een bril, oorbellen draagt
- Zoek iemand Die houdt van... pizza, cola, films.
- Zoek iemand Die... woorden in het Frans kan noemen die beginnen met een p, de betekenis van dit woord kan omschrijven, vier staten van de USA kan noemen.

Samenwerken leren: een visie op onderwijs

Veel docenten zullen zeggen dat hun leerlingen regelmatig moeten samenwerken, en dat

dit niet altijd positief wordt ervaren. Negatieve bijeffecten als onrust en wanorde worden daarbij genoemd. Leerlingen ervaren deze vorm van actief leren vaak als vrijblijvend waardoor actieve betrokkenheid niet vanzelfsprekend is. Slechts het overtuigd zijn van nut en noodzaak van deze werkwijze maakt het voor docent en leerlingen de moeite waard zich deze werkwijze eigen te maken. Daarbij is het goed om onderscheid te maken tussen Groepswerk, wat hier niet wordt bedoeld en Samenwerkend leren, wat hier nadrukkelijk wel wordt bedoeld!

Groepswerk

Leerlingen krijgen wel te horen wat het resultaat moet zijn, maar krijgen geen aanwijzingen over het proces, over de interactie. Daardoor is deelname vrijblijvend. De ene leerling neemt het voortouw, de ander leunt achterover of lift mee. Daardoor is groepswerk lang niet altijd effectief en productief.

Samenwerkend leren

Niet alleen maakt de docent duidelijk wat hij aan resultaat verwacht maar hij geeft ook aan hoe de interactie moet verlopen. Als het werken met coöperatieve structuren routine is (bij docent en leerlingen) dan is alleen het noemen van de gewenste structuur voldoende om de leerlingen direct en gestructureerd aan de slag te laten gaan. Wilt u ook uw lessen verrijken met activerende samenwerkingsvormen, die leiden tot actief lerende leerlingen? Wilt u ook de vaardigheden verwerven om dit doelgericht, effectief en gestructureerd te laten verlopen? Marant heeft gecertificeerde adviseurs in huis om diverse modules voor het VO te geven zoals:

- SCL, een intro (eerste kennismaking);
- De Basis: vier praktisch gerichte scholingsbijeenkomsten waarin 17 basisstructuren aan bod komen;
- Teamspirit: vooral gericht op het leren samenwerken in kleine groepjes en het verbeteren van de sfeer in de klas. Goed toepasbaar binnen mentorlessen.

In een volgend Frappantnummer gaan we in een derde artikel nader in op een nog verdergaande vorm van activerend leren in het Voortgezet Onderwijs: die van het probleemgestuurd leren.

Wilt u meer informatie? Neemt u dan contact op met Marlie Vromen, 06 526 701 33 (m.vromen@marant.nl).

foto's: Rob Vendel

“Niet ja-maar, but what’s your plan!”

Rob Vendel, senior adviseur Marant

In april van dit jaar was ik een week te gast bij het ministerie, een groot schoolbestuur, de opleiding voor leerkrachten en twee openbare basisscholen in Toronto, hoofdstad van de provincie Ontario in Canada. De week werd afgesloten met een presentatie door de meester Michael Fullan zelf. Dat Michael Fullan een buitengewoon interessante denker en praktijkman is, bleek buiten kijf. Als ik van deze intensieve studieweek de beelden in mijn hoofd terugspoel, komen steeds dezelfde drie hoogtoppen terug...

- Allereerst de passie en bevoegenheid waarmee de onderwijzers geïnfundeerd lijken te zijn met een gemeenschappelijke virus.
- Dit geeft een stroom aan energie, die planmatig en handelingsgericht is
- In deze werkcultuur maken de leerkrachten een nadrukkelijke keuze: ze hebben in hun werk een focus.

De school en de klas in

Onze Canadese collega's doen recht aan verschillen tussen kinderen. In dit jonge land bereiden de 'New Canadians' (met name uit Azië) zich voor op hun maatschappelijke carrière. Engels als hun tweede taal deed me sterk denken aan de NT2 projecten bij ons. De scholen die ik bezocht, hadden met meer dan 30 nationaliteiten te maken. Vanuit deze doelgroep is de focus op literacy (alfabetisering, geletterdheid, leesontwikkeling) en numeracy (rekenen, wiskunde) basaal en daarmee voorwaardelijk voor leren en ontwikkelen. Wat als eerste opvalt als hier je een klas binnenstapt, zijn de flaps aan de wanden en het ontbreken van methoden. Natuurlijk wordt er gebruik gemaakt van bronnenboeken en velerlei informatief materiaal. Maar onze vertrouwde en onmisbare taal/lees- en rekenmethode tref je hier niet aan.

Ik heb gezien dat dit ook grote voordelen oplevert. De leerkracht lijkt zich meer eigenaar te maken van de ontwikkeling van de kinderen, wil weten wat de kinderen al kennen en kunnen (nulmeting) en gaat - binnen het kader van het curriculum - op zoek naar hun leerbehoeften. De leerkracht geeft zo inhoud aan de rol van ontwerper van leerarrangementen. Naast deze individuele ontwikkeling van elk kind, is er veel aandacht voor de 'community', je bent deel van een groep en die groep maakt ook een ontwikkeling door: 'many voices, one song'.

En wat staat er dan op al die flaps?

De rode draad vormt het 'leren-leren'. Aan de kinderen worden vooral leerstrategieën aangeboden; hoe pak je iets effectief aan. Een voorbeeld: hoe schrijf je een goede informatieve tekst? Naar opbouw, structuur, en indeling krijgen kinderen een format aangeleerd, waarmee ze actief in groepjes gaan oefenen. Deze subgroepjes presenteren hun 'leerproduct' aan elkaar. Met behulp van de geleerde criteria worden de 'opbrengsten' door de leerlingen kritisch beoordeeld. Na dit leergesprek verbeteren ze hun groepstext, die op de wand een plaats krijgt. Afrondend wordt de flap met de leerstra-

tegie voorzien van aandachtspunten. Na zo'n klassenbezoek, heb je de indruk dat over alles lijkt nagedacht. Veel leerstof die aangeboden wordt, wordt ook gevisualiseerd met behulp van foto's, afbeeldingen, iconen en symbolen.

Onze taal-, lees- en rekenverbeterprogramma's zijn gebaseerd op de methodiek van opbrengstgericht werken. Onze collega's in Canada hebben hier al wat langer ervaring mee opgedaan. In de pilots leren we steeds beter om de verschillende kwaliteitsaspecten van leren in doelen en opbrengsten te formuleren. Een tweede belangrijke activiteit is vervolgens het sturen op data. Een paar voorbeelden van gewenste opbrengsten uit ons leesonderwijs:

- 95% ABC op Taal voor Kleuters
- 90% ABC op DMT
- 90% AVI E3 in groep 3

Deze onderzoeksattitude heb ik in Ontario gezien, als een consistente lijn van ministerie naar board en de scholen. Deskundige leerkrachten toetsen, omdat ze nieuwsgierig zijn naar het effect van hun inzet en graag feedback willen op hun didactische (en pedagogische) interventies. De leidende vraag is: wat is de uitkomst van het leerproces bij het individuele kind, bij alle kinderen van de groep en voor alle leerlingen van de school?

Deze teambespreking verloopt heel transparant. In een open leercultuur worden de gegevens verzameld en nader geanalyseerd, er worden conclusies getrokken en met een nieuw afgestemd plan gaat de leerkracht weer aan de slag. Een concreet schoolvoorbeeld van werken volgens de PDCA-cyclus. Het team wordt hierbij ondersteund door een 'data-driven-teacher', die hiervoor een opleiding van twee jaar heeft gehad. Leerkrachten worden door deze werkwijze echt een 'betere leerkracht', met name in hun didactisch handelen.

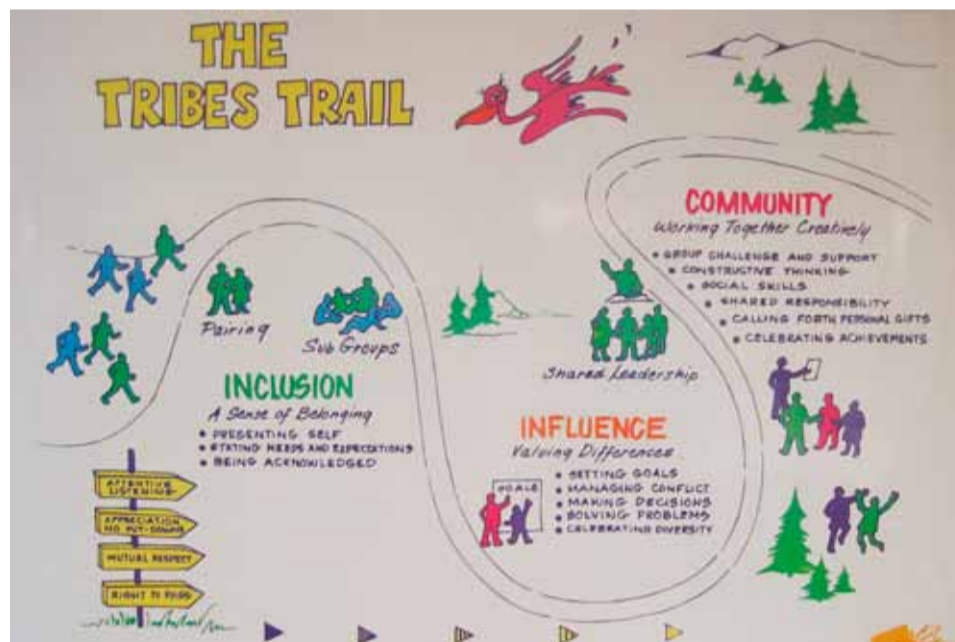
Deze professionele ambitie vraagt van de schoolleider dat hij/zij de visie voor goed onderwijs uitdraagt, en ook hoge (haalbare) doelen stelt en verwachtingen van zijn leerkrachten uit-

spreekt. De leiding zorgt dat de condities (in ieder geval voldoende leertijd) in het rooster vastliggen en draagt zorg voor goede methodes. De leiding bewaakt tenslotte gemaakte afspraken en leeropbrengsten.

Opmerkelijke verschillen in het basisonderwijs tussen Canada en Nederland

- Bij ons is veel meer sprake van brede ontwikkeling (vakken, kerndoelen, brede school denken, VVE) versus focus op lezen en leren-leren.
- Onvoorwaardelijk commitment met visie en het curriculum, leidend voor de inrichting van het onderwijs in de klas (bij sollicitatie).

- Gebruik visualisering als ondersteuning naar kinderen.
- Werk planmatig en handelingsgericht, en durf daarbij keuzes te maken en houd daaraan vast.
- Mentale model is niet beoordelend: een lage score is niet slecht, maar kan beter. Heb hoge verwachtingen van kinderen en ouders en straal dit uit.
- Gemeenschappelijkheid: leren met en van elkaar in activerende werkvormen.
- De vraag: geeft een goed prestatiebeeld (bij taal/lezen/rekenen) een goed zelfbeeld?
- Zorg als leerkracht voor: "ready - aim - fire" en desnoeds als je nog geen doel hebt: "ready - fire - aim" (kom in actie en mocht je nog geen

- Rol en invloed van het voorhanden zijn van methoden en bijhorend leerkrachtgedrag.
- Mobiliteit levert een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit van het onderwijs. Goede directeuren en leerkrachten worden daar na 5 jaar overgeplaatst naar een school die hen nodig heeft. Dit is het beleid van het bestuur, kwaliteit wordt erkend en beloofd (ook financieel).
- Niet de vraag (bijvoorbeeld van ouders): wat heb je vandaag gedaan op school? Maar: wat heb je vandaag geleerd op school?
- Scholen leren van elkaar (leergroep, eens in de 6 weken) door transparant naar elkaar te zijn over hun data en praktijk, dit opent deuren! Samenwerking tussen scholen en samen in competitie. Actieve participatie op leren en daardoor zetten scholen elkaar in beweging.

De boodschap van onderzoeker Michael Fullan

- Zorg als leerkracht dat je in je werk focus hebt; doe dit vanuit visie op inhoud en leren-leren.

- doel hebben, denk hier dan over na!).
- Directeuren moeten onderwijskundige leiders zijn met een focus op leren. Fullan spreekt van resoluut en koersvast leiderschap.
- Deze aanpak is meetbaar de moeite waard: een stijging in lees- en reken prestaties van 13% bij de 4000 basisscholen in Ontario.

Tenslotte: wat heb ik zelf vooral geleerd?

Ga altijd van praktijk naar theorie. Je hebt pas een reële visie met doelstellingen als je het in de praktijk uitvoert. Zo bouw je als professional al werkend met gegevens je repertoire op. Blijf - als leerkracht, directeur en begeleider - ook onderzoeker door vragen en werkproblemen uit te zoeken. Om wellicht - na gedane arbeid - met Fullan te delen: "I hope we get home sometime".

Wilt u meer informatie? Neemt u dan contact op met Rob Vendel, senior adviseur Marant, 06 330 578 92 (r.vendel@marant.nl).

Werken aan een Ontwikkelingsperspectief voor kinderen met specifieke onderwijsbehoeften

Maria van Casteren, adviseurs Marant

Tijdens consultaties met intern begeleiders en leerkrachten krijgen we als Zorgadviseurs van Marant meerdere vragen over het onderwerp in de titel. Soms zijn die vragen regionaal bepaald en lijken geïnspireerd door een recent inspectiebezoek. Heel verklaarbaar, immers m.i.v. dit schooljaar is er de verplichting voor basisscholen om te voldoen aan de minimum-leerresultaten aan het einde van de basisschool en dus ook aan de verantwoording daarover. In oktober 2009 is in een publicatie van de Inspectie, getiteld 'Analyse en Waarderingen van opbrengsten van het primair onderwijs' uiteengezet hoe dat in zijn werk zal gaan. SBO en SO-scholen zijn al langer gewend voor hun leerlingen een Ontwikkelingsperspectief te schetsen. De publicatie: 'Werken vanuit een ontwikkelingsperspectief in het speciaal basisonderwijs' geeft nuttige informatie over deze maatregel. In onderstaand artikel wordt kort uiteengezet wat de implicaties van deze ontwikkeling zijn, en wat van scholen op korte termijn gevraagd wordt bij het verantwoorden van onderwijs aan kinderen met specifieke onderwijsbehoeften.

Voor wie een Ontwikkelingsperspectief opstellen?

De inspectie stelt een OPP verplicht voor kinderen die niet de einddoelen van groep 8 halen én die niet in de eindresultaten van school meegerekend gaan worden.

De inspectie beoordeelt of die uitzondering terecht is en of de school dan de maatregelen treft die daarbij geboden zijn.

Voor de volgende leerlingen kan de school een ontheffing krijgen op meeweging van de leerresultaten, maar dient wel een OPP overlegd te worden:

- leerling met een SO of Sbao indicatie, maar die om enige reden op de basisschool blijven;
- lgf- of rugzak leerlingen;
- leerlingen met een verwachte uitstroom naar het praktijk- of voortgezet speciaal onderwijs;
- leerlingen met cognitieve of sociaal emotionele belemmeringen, die op een of meerdere vakgebieden rekenen en wiskunde, technisch of begrijpend lezen. Het zijn leerlingen die naar verwachtingen zullen uitstromen naar het LWOO.

De verplichting geldt dus vooralsnog voor enkele leerlingen op de basisschool.

Waarom is dit nodig?

Kinderen die trager leren worden niet altijd voldoende uitgedaagd. Ook al is de stof aangepast: ze werken vaak in een niet al te hoog tempo en soms is de motivatie voor het betreffende vaak afgezwakt. Omdat leerkrachten deze kinderen ook niet willen overvragen wordt afgewacht hoever het kind in de eigen leerstof komt. Het mikken op de hoogste doelen binnen de bandbreedte van hun eigen perspectief is het motto binnen het werken met een Ontwikkelingsperspectief. Door bij

en met deze kinderen uitdagende doelen te stellen, kunnen we deze leerlingen ook blijven uitdagen om eruit te halen wat erin zit.

Ontwikkelingsperspectief: wat wordt hiermee bedoeld?

Bij een ontwikkelingsperspectief gaat het erom dat voor leerlingen voor een langere periode hun ontwikkelingsmogelijkheden ingeschat worden. Door het instroomniveau en uitstroomniveau met elkaar te verbinden ontstaat de prognose of ontwikkelingslijn. Op een bepaald moment in de schoolloopbaan kunnen we gaan voorspellen naar welk vervolgonderwijs het kind zal uitstromen: VWO, VMBO, al dan niet met LWOO of Praktijkonderwijs. Maar ook wordt gaandeweg duidelijk welke leerdoelen bij de leerling haalbaar zijn. Voor veel kinderen betreft dat de einddoelen van ongeveer eind groep zes.

De inspectie stelt voor die haalbare doelen allereerst te formuleren voor de vakgebieden technisch en begrijpend lezen, spellen en rekenen. Pedagogische doelen worden zeker als belangrijk gezien, maar vormen vaak de voorwaarden om tot optimale leerresultaten te komen.

Welke maatregelen moet een school dan treffen?

In het kort komt het erop neer dat de school het volgende dient te realiseren voor deze leerlingen:

- einddoelen met een realistisch ontwikkelingsperspectief opstellen;
- elk halfjaar zogenaamde leerrendementsverwachtingen opstellen voor de vakgebieden technisch en begrijpend lezen, spellen en rekenen (tussendoelen);
- vorderingen volgen: aantonen dat er voldoende leerwinst geboekt wordt, getoetst aan de opgestelde tussendoelen.

De school wordt geacht planmatige zorg te verlenen. De inspectie spreekt in dit geval over eigen leerlijnen. Overigens vindt de inspectie het voor de hand liggend dat voor het opstellen van realistische ontwikkelingsperspectieven en het overgaan naar een eigen leerlijn de school externe deskundigen raadpleegt, zoals psychologen of orthopedagogen (onderwijsadviseurs of deskundigen van eigen samenwerkingsverband). Het uitvoeren van een intelligentieonderzoek als richtinggevend voor het uitstroomniveau of vaststellen van cognitieve belemmeringen zoals leerproblemen, zal vaak ook onderdeel van dit traject zijn. Ook bij discrepanties van verwacht uitstroomniveau en leerrendement dienen deskundigen geraadpleegd te worden.

Hoe kan een OPP eruit zien?

In de publicatie 'Werken vanuit een ontwikkelingsperspectief in het speciaal basisonderwijs' wordt geschetst dat het Cito bezig is met de ontwikkeling van een digitaal en compact instrument waarin de volgende belangrijke elementen gecombineerd worden;

- bepaling uitstroomniveau;
- het opstellen van didactische leerrendementsverwachtingen;
- weging van belemmerende en bevorderende factoren hierbij.

Uitwerkingen

Met de komst van groepsplannen wordt beter rekening gehouden met de verschillende niveaus en leerbehoeften van kinderen, zonder dat dit het organisatievermogen van de leerkracht te boven gaat. Het opstellen en inplannen van een individuele leerlijn, blijft net als het opstellen van een aangepast niveau of handelingplan, maatwerk. Het vraagt voorbereidingstijd en planmatigheid binnen het dagelijks werken. In het kader van opbrengstgericht werken zijn er verschillende leerlijnen voor vakgebieden opgesteld, waarmee de kernpunten van de leerstof als zogenaamde cruciale leermomenten gepresenteerd worden. Dat geeft al richting bij het kiezen van doelen voor leerlingen met een lager leerrendement. Uitgangspunt blijft dat kinderen met eigen leerlijnen binnen de differentiatie van het groepsprogramma gehouden worden waar mogelijk. Dit om reden van sociaal-emotionele aard, als ook het profijt dat ze van de inbreng van betere leerlingen kunnen hebben. Als dat niet meer kan, zullen per kind passende alternatieven gevonden moeten

worden. Zo mogelijk met (delen van) de leerstof van een lagere groep uit de methode van school. Het werken aan tussendoelen voor het vak technisch lezen is vaak makkelijker in te passen door de opbouw van het leesproces en de huidige methodes (bijv. Estafette) en al gerealiseerde, afgestemde didactische werkwijzen binnen school. Voor spelling, taal en begrijpend lezen is het vaak zoeken naar een balans van aansluiten bij het onderwijs van school en het niveau van de leerling. Voor spelling bijvoorbeeld omdat het belangrijk is dat de leerling binnen de school dezelfde spellingregels hoort en ziet. Bij taal en begrijpend lezen is bij kinderen met een lager leervermogen eerder aanpassing van de instructie gewenst dan dat aparte leermiddelen uitkomst bieden.

Er zijn overigens slechts enkele alternatieve methoden die doorgaans uitkomst bieden voor leerlingen met leerlijnen op lager niveau (bijv. voor rekenen Maatwerk, voor spelling Spelling in de Lift+).

Bij het opstellen van een individuele leerlijn voor dit kind, in deze klas, met deze leerkracht, op deze school is maatwerk geboden dus, maar gelukkig kan gebruikt gemaakt worden van de materialen van school en de hulp van de interne begeleider en eventueel externe zorgadviseurs. De aandacht voor het Ontwikkelingsperspectief vanuit de Inspectie onderstreept het belang van opbrengstgericht werken bij deze groep kinderen. Deze belangstelling wordt van harte onderstreept, juist om bij deze doelgroep inderdaad eruit te halen wat erin zit.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Maria van Casteren, adviseur Marant, 06 330 370 77 (m.vancasteren@marant.nl).

conclusie van de school, maar ook door de nieuwe methode gecombineerd met een nieuwe leerkracht. Maar de ouders zijn het ermee eens, ook wel aan haar inzet: ze heeft er een hekel aan en gooit er met de pet naar. School gaat er een schepje bovenop doen. Ze blijft het groepsprogramma volgen; bijna elke dag krijgt ze verlengde instructie voor spelling. Ze oefent voor rekenen ook onderdelen die anderen al beheersen.

Voor wie een Ontwikkelingsperspectief opstellen?

'Bas heeft moeite met leren; hij heeft groep 4 overgedaan en toch lukt het in groep 5 weer niet. Het is duidelijk dat hij moeite heeft met het begrijpen van de vakken rekenen en begrijpend lezen. Een intelligentieonderzoek bevestigde dat er een plafondeffect is te verwachten in de bovenbouw. De school ziet geen reden om Bas naar een andere school (SbaO) te laten gaan; zij kunnen Bas prima opvangen.

Hij heeft geen grote last van zijn achterstand; sociaal gezien ligt hij goed in de groep. Zijn ouders stemmen daarmee van harte in, maar houden zijn welbevinden goed in de gaten. 'Stef heeft volgens de psycholoog van het Zorgplatform een lichte stoornis in het Autistisch spectrum en daardoor moeite met complexe talige vraagstellingen. Sociaal gezien biedt de school hem een goede basis en gaat hij plezierig met andere kinderen om. Het aansturen bij het werken en het verzor-

gen van instructie bij begrijpend lezen e.d. is intensief. De ouders en school verkrijgen daartoe een rugzakje (LGF) vanuit cluster 4.

Voor wie niet?

Marieke's prestaties bij meerdere vakken zijn niet voldoende. Ze scoort op de cito LOVS-toetsen op E-niveau bij spelling en rekenen. Haar leerachterstanden (meer dan een schooljaar) lijkt niet zozeer te duiden op een specifiek leerprobleem is de (voorlopige)

Peuters goed in beeld blijven houden

'Bewaken van deskundigheid en pedagogische kwaliteit is onze eerste zorg'

Margareth van Kleef en Tineke Boekhorst, adviseurs Marant

We spreken op een zonnige middag met het management van Stichting Peuterspeelzalen Arnhem (SPA) en Stichting Peuterspeelzalen Overbetuwe (SPO). Onze gesprekspartners zijn Corine Hennekes en Ilse Tijmensens, beide werkzaam bij SPA, en Sabine van Thiel, werkzaam bij SPO. Het wordt een geanimeerd gesprek over de stormachtige fase waarin het peuterspeelzaalwerk zich momenteel bevindt. Wij zijn vooral geïnteresseerd in wat er noodzakelijk is om veranderingen binnen de sector van de grond te krijgen. En we vragen ons af hoe Marant daarbij behulpzaam kan zijn.

Inspelen op veranderingen

De drie managers met wie we spreken zijn wisselend vrij kort tot al heel lang werkzaam in hun huidige baan. Corine Hennekes geeft toe dat zij, in de tijd dat zij betrokken is bij SPA, al heel wat veranderingen op zich af heeft zien komen, en daar met plezier aan gewerkt heeft. Toch vindt ook zij dat het momenteel een spannende tijd is voor de sector. "De veranderingen die voortvloeien uit de Wet OKE, het vraagstuk van de harmonisatie, de grote uitbreiding van VVE om het bereik van de doelgroepkinderen te vergroten enerzijds en de (bij SPA geringe) terugloop van de reguliere peuterspeelzalen anderzijds... Het is veel tegelijk, dat vraagt veel van de organisatie en de leidsters. Het is nu de kunst om de kwaliteit die we leveren te borgen. Tegelijkertijd hebben we veel geïnvesteerd, en investeren we nog altijd, in de professionaliteit van onze leidsters. We hebben een goede organisatiestructuur en willen graag aansluiten bij scholen. Als experts op het gebied van peuters hebben we scholen ook zeker iets te bieden. We zijn volgens ons voldoende in beweging."

In haar lange historie heeft SPA de nodige stuurmanskunst kunnen laten zien als het gaat om hoe je als peuterspeelzaalorganisatie binnen een stedelijk verband moet inspelen op veranderingen. Vanuit de vroegere situatie, met afzonderlijke besturen en allerlei afstemmingsproblemen, toegroeien naar een bestuur op afstand met een gezamenlijk beleid en zelfstandige leidsters was indertijd een grote verandering. Daar plukt SPA nu wel de vruchten van. Hennekes en Tijmensens: "We zijn een professionele organisatie en een belangrijke gesprekspartner in de gemeente Arnhem. Binnen een professionele organisatie past het om tijdig en adequaat in te spelen op veranderend beleid. Daarbij hoort een goede samenwerking met andere partners binnen onderwijs, welzijn en kinderopvang. Ondanks alle hectiek die met verandering samenhangt, moeten we vooral de pedagogische kwaliteit in onze speelzalen borgen. Dat is onze eerste prioriteit. Het afgelopen jaar hebben we

samen met verschillende partners pilots uitgevoerd om vernieuwingen in het werk uit te proberen. Die gaan we in het najaar goed evalueren. We letten dan natuurlijk ook goed op wat pedagogisch wenselijk is."

Verschillen SPA en SPO

Sabine van Thiel, manager binnen SPO, is het met haar collega's eens: veranderingen mogen geen grote gevolgen hebben voor waarborg van de pedagogische kwaliteit van het peuterspeelzaalwerk. Tegelijkertijd is de situatie bij SPO wel een heel andere dan die bij SPA. Van Thiel: "SPO is een organisatie met peuterspeelzalen in dorpen en kent daarmee veel stabiliteit. De leidsters zijn vaak nog direct verbonden met de gemeenschap waarin ze werken. Ze wonen er zelf. Het werk is overzichtelijk: twee vaste leidsters werken op een groep van 18 kinderen. Er zijn geen achterstandswijken en het ziekteverzuim bij leidsters is aanmerkelijk lager dan bij SPA. Er heerst bij problemen en veranderingen de sfeer om het onderling met elkaar en met ouders op te lossen. Op dit moment wordt er hard gewerkt aan verdere professionalisering. Leidsters worden de komende periode getraind op het programma 'Startblokken'. Daarmee kiest de organisatie voor een iets andere insteek dan de pedagogische structuren van 'Kaleidoscoop' en 'Actief leren' die leidend zijn bij SPA."

In Overbetuwe is er nog weinig beleid op het gebied van het peuterspeelzaalwerk. Er ligt inmiddels een startnotitie harmonisatie peuterspeelzaalwerk en het is de bedoeling dat er per 1 september een volledig geïntegreerde groep van start gaat samen met de Stichting Kinderopvang Arnhem (SKAR). Van Thiel: "Bij zo'n samenwerking moeten we goed nagaan of het niet gaat vastlopen op randvoorwaarden, zoals op de noodzakelijke financiering. De 11 peuterspeelzalen van Overbetuwe staan onder druk vanwege teruglopende kin-

deraantallen. Leidsters zijn zich ervan bewust dat we met een goede p.r. en open dagen nadrukkelijk aan de weg kunnen timmeren. We kunnen met elkaar laten zien dat ons peuterspeelzaalwerk een goed en belangrijk product is. Tot op heden hebben we gelukkig nog geen zalen hoeven sluiten, maar een zaal in een dorp als Valburg is nu 2 ochtenden open met maar een kleine groep kinderen. Dat zien we eigenlijk graag anders."

Innovaties en samenwerking

In Arnhem zit men met elkaar in het lastige schuitje dat de sterke kanten van het peuterspeelzaalwerk geborgd moeten worden tijdens een periode van flinke bezuinigingen enerzijds tegenover de vooruitzichten van uitbreiding van VVE anderzijds. In het kader van de OKE wet willen we een goede opvang bieden voor alle kinderen bij peuterspeelzalen en kinderopvang zodat ontwikkelingskansen van kinderen worden vergroot. Hennekes: "Dat betekent dus dat we met elkaar goed moeten nadenken over wat we willen. Willen we in Arnhem bijvoorbeeld een 'Speelhuis', een voorziening van 7.00 uur tot 19.00 uur, waarin speelzaal en dagopvang volledig geïntegreerd zijn. Met de directies van betrokken instellingen zijn we nu nog in de fase van de denktank. Mogelijk groeien we in de toekomst toe naar kindercentra voor 0-12 jaar. Je moet dan bijvoorbeeld denken aan koppels van scholen, peuterspeelzalen en dagverblijven die samenwerken in één voorziening. Mits het goed is georganiseerd kan zo'n centrum voor kinderen waardevol zijn. Het kan ook gemakkelijker worden om een goede doorgaande lijn te organiseren."

Zowel bij SPA als bij SPO is men trots op het eigen peuterspeelzaalwerk. Die expertise wil men ook graag inzetten in samenwerking binnen brede scholen. Men vindt het breedschool-concept in beginsel ook vrij ideaal. Je kunt alle partners rondom het jonge kind mobiliseren en inzetten ten gunste van ontwikkeling. Tegelijkertijd stelt het wel eisen aan de samenwerkingsvaardigheden van alle betrokkenen. Je zult mensen daarop natuurlijk moeten toerusten. Tijmensens vult positief aan: "Zolang je oog houdt voor de kwaliteit van de betrokken collega's, en die ook echt erkent, lukt samenwerken vaak al vrij goed."

Kweekvijver en maatwerk

Binnen SPA werkt men al een flink aantal jaren met assistent peuterspeelzaalleidsters, leidsters die naast de peuterleidster op de groep werken. Deze assistentleidsters blijven ook in de toekomst binnen SPA-groepen ingezet. Sinds een jaar werkt men bij SPA met de zogenaamde Kweekvijver. Dit is een voortraject en een leerwerkplaats voor studenten die een niveau-3 opleiding volgen voor het peuterspeelzaalwerk. Leren en werken vindt hier gelijktijdig plaats. Er kan goed gekeken worden of mensen voldoende bagage ontwikkelen; de werkgever is verantwoordelijk. De ervaringen met de Kweekvijver zijn tot nu toe positief. Een voordeel voor SPA is dat je specifiekere eisen kunt stellen aan deze leidsters in opleiding. Ook het gewenningsproces op de peuterspeelzaal is gemakkelijker. De vaste leidsters werken met lerende collega's die hen op alle punten van de werkinhoud scherp houden.

Immiddels kent SPA nog maar 7 reguliere peuterspeelzalen. Met alle veranderingen op de groepen, die samenhangen met een meer gedifferentieerd aanbod aan VVE-peuters, is de roep om maatwerk bij professionalisering nog groter geworden dan voorheen. Leidsters moeten niet alleen goed op de hoogte zijn van de pedagogische werkwijzen van het programma Kaleidoscoop. Ontwikkeling kunnen volgen en kunnen inspelen op taal- en cultuurverschillen is ook een belangrijke eis om de kwaliteit van het werk hoog te kunnen houden. Hetzelfde geldt voor het goed kunnen voeren van (moeilijkere) oudergesprekken en professioneel en effectief kunnen samenwerken met je collega's. De ervaring leert dat leidsters hierop meer of minder intensief moeten worden getraind. Maatwerk is dan het sleutelwoord om goed aan te sluiten bij beginsituaties. Bij SPO gaat het wat professionalisering betreft erom mensen mee te krijgen naar certificering op het programma Startblokken.

Voor meer informatie over scholing en maatwerk door Marant aan instellingen voor peuterspeelzaalwerk of naar aanleiding van dit artikel kunt u contact opnemen met:

- Tineke Boekhorst, 06 330 370 68 (t.boekhorst@marant.nl);
- Margareth van Kleef, 06 330 370 79 (m.vankleef@marant.nl).

V.l.n.r.: Corine Hennekes, Ilse Tijmensens, Sabine van Thiel

In hoeverre leerkrachtgedrag ertoe doet? "Een korte opfrisser..."

Bewerking van een artikel door studenten van leergroep 4,
Leergang Lerend Leiderschap 2008-2010

Via Annemieke Miltenburg, inmiddels directeur van basisschool de Flierefluiter in Westervoort, kregen we een artikel in handen over hoe en in hoeverre leerkrachtgedrag er in het onderwijs toe doet. Het artikel schreef zij onlangs met collega's in het kader van haar opleiding Lerend Leiderschap. Natuurlijk weten we dat een goede leerkracht het verschil maakt, maar na lezing van het artikel is het beeld weer scherper ingekleurd. We hebben toestemming om delen van de oorspronkelijke tekst te gebruiken voor deze Frappant.

"Van alle invloed die scholen hebben op het leren en ontwikkelen van kinderen, wordt 67% van het effect bepaald door de leerkracht!" (Marzano: 2003 en 2007). Deze invloed heeft zowel betrekking op succes als op falen.

Welke leerkracht maakte voor u vroeger het verschil?

Was het de leerkracht die met humor les kon geven, of de lieve juf die oog voor alle kinderen had, of was het voor u de leerkracht die op drie verschillende niveaus een effectieve instructie kon geven? We hebben allemaal onze eigen herinneringen.

Wanneer maakt een leerkracht echt het verschil?

Wat doet de leerkracht dan precies? Het antwoord hierop varieert en staat in verband met wat men op een bepaald moment onder goed onderwijs verstaat. Een recente omschrijving, passend bij onze tijdgeest van opbrengstgericht werken en lees- en rekenverbetertraject-

ten:

"Een goede leraar is een leraar die een aanwijsbare bijdrage levert aan het leren en de ontwikkeling van leerlingen." (ITS-Radboud Universiteit Nijmegen: H. van Gennip en G. Vrieze, 2008: "Wat is de ideale leraar?").

Kun je leren om een goede leerkracht te zijn?

Zolang bij de leerkracht de ontwikkeling van competenties en het handelen vanuit eigen kernkwaliteiten hand in hand kunnen gaan is er een goede ontwikkeling mogelijk. Leerkrachten weten vaak prima te benoemen waar ze goed in zijn. Van die krachten moeten ze gebruik kunnen maken.

Wat is het effect van een goede leerkracht?

Op alle sterke scholen (Inspectie van het onderwijs, februari 2008) is er doorgaans een betere leerlingenzorg, betere kwaliteitszorg

en hogere scores bij het didactisch handelen van leerkrachten. Op alle sterke scholen leggen leerkrachten de leerstof duidelijk uit, en weten ze een taakgerichte leersfeer te realiseren. Ook geven zij vaker expliciet onderwijs in strategieën voor leren en denken. Tevens zijn ze beter in staat het leerstofaanbod af te stemmen op de onderwijsbehoeften van hun leerlingen en wordt de leerstof bij alle scholen aangeboden tot en met het niveau van leerjaar 8.

Wanneer ben je volgens kinderen een goede leerkracht?

Leerlingen verwachten rust, humor en een goede sfeer. Ook vinden ze dat er een duidelijke structuur moet zijn, goede uitleg gegeven moet worden en ze vinden het belangrijk dat er met hen geoefend wordt. Leerlingen vinden het belangrijk serieus genomen te worden en willen graag veel leren.

Hoe denken leerkrachten daar zelf over?

De leerkrachten verstaan onder goed leerkrachtgedrag het motiveren, uitdagen van leerlingen en het hebben van hoge verwachtingen. Leerkrachten geven aan in hun kracht te staan als er een wederzijdse positieve activering is, er een goede relatie met leerlingen is en er een goede sfeer in de groep heerst. Het

aandeel van de leerkrachten hierbij bestaat uit het hebben van een positieve, enthousiaste houding en het scheppen van goede voorwaarden voor leerlingen om tot leren te komen.

Welke rol speelt de schoolleider?

De schoolleider kan bijdragen aan betere leerlingprestaties door systematische evaluatie en kwaliteitsverbetering binnen het team te initiëren. De schoolleider kan leerkrachten faciliteren zodat ze kunnen leren van en met elkaar. Hij kan ook nieuwe ontwikkelingen initiëren op basis van data-analyse, of anderzijds investeren in de kwaliteit van zijn leerkrachten.

Scholen hebben 20% invloed op de ontwikkeling van kinderen; 80% ligt in kindeigenschappen en de sociale omgeving buiten de school, zoals de thuissituatie (Marzano: 2003 en 2007).

Full-partnership tussen ouder, kind en school is daarom essentieel bij de ontwikkeling van kinderen.

Prijswinnend techniekonderwijs op De Morgenster

Henk Demper, adviseur Marant

De Morgenster is een Jenaplanschool in Geldermalsen, en een broedplaats van baanbrekend en inspirerend techniekonderwijs. Jaren geleden ontmoetten twee vrouwen elkaar op het kinderdagverblijf Roccie De één was Manuela van den Bos ouder en groepsleerkracht. De ander Inge Roos, eveneens ouder en procesingenieur bij Shell. In het kader van deelname aan het VTB programma heeft Manuela zich in haar rol van techniekcoördinator kunnen ontwikkelen.

Foto: Henk Demper

Hun beider belangstelling voor techniek en onderwijs heeft door de jaren heen geleid tot een vorm van techniekonderwijs die is verweven in het onderwijsaanbod van de school. Elke stamgroep, bestaand uit drie leerjaren heeft om de week een prachtles techniek op het menu: in totaal 20 lesmomenten per schooljaar, geserveerd vanuit de Techniektorens.

Daarnaast wordt op de school jaarlijks een schoolbreed project uitgevoerd, waarin techniek centraal staat. Dat aanbod legt bij de kinderen een sterk fundament voor niet alleen technische vaardigheden en handigheid, maar zo benadrukt Inge, ook een manier van wetenschappelijk denken, die aan het handelen vooraf gaat.

Dat deze inspanningen hun vruchten afwerpen blijkt uit de jaarlijkse deelname aan het landelijk Techniektoernooi, dat dit jaar voor de zesde keer in het Arnhemse Openluchtmuseum werd gehouden. Per bouw kan worden ingeschreven op een natuurwetenschappelijke uitdaging: het maken van een technisch werkstuk. En het wordt zo langzamerhand traditie: kinderen van de Morgenster gaan nooit met lege handen terug naar school. "Dit jaar was een topjaar", glundert Manuela, "we wonnen drie prijzen in verschillende categorieën". "Dat winnen is natuurlijk mooi, en het geldbedrag mooi meegenomen, maar het is natuurlijk niet het meest belangrijk", zo relateert Inge in haar rol als techniekouder en onbezoldigd techniekleerkracht.

"Wat telt is dat onze inspanningen een meetbaar resultaat hebben, en dat werkt voor iedereen motiverend". Naar goed Hollands gebruik wordt door beiden het succes ook gerelativeerd, door de uitgesproken zorg over de borging van deze verworvenheden in de school. Nog teveel voelen Manuela en Inge zich eigenaar, en daar willen ze op termijn graag vanaf. Dat betekent dat kwaliteiten en opbrengsten moeten worden beschreven en overdraagbaar worden gemaakt. Ook hun rol bij de uitvoering van de lessen willen ze graag verkleinen: van leidend uitvoerend tot ondersteunend. Coaching van collega's zien ze daarbij als een taak.

Moet het op de manier zoals Inge en Manuela vorm hebben gegeven aan techniekonderwijs op hun school? "Nee", zeggen ze beslist maar bescheiden, "niet zoals het moet, maar zoals het kan". In hun enthousiasme en betrokkenheid willen ze daarbij altijd collega's op andere scholen van dienst zijn. Op de vraag of leerlingen van de Morgenster ook in 2011 zullen deelnemen aan de 7de jaargang van het Techniektoernooi?

"Natuurlijk, we hebben ons op 1 oktober onmiddellijk ingeschreven".

Via de auteur van dit artikel kan met de school contact worden opgenomen:

Henk Demper, 06 330 370 80,
(h.demper@marant.nl)

Een rijke leeromgeving op de Blinkert: een doorkijkje in de praktijk

Bea Keeler, consulent Basisvoorziening

De Blinkertschool staat in de Arnhemse wijk Elderveld en had behoefte aan vernieuwing van hun onderwijs in groep 1 en 2. Het afgelopen schooljaar zijn de leerkrachten daarom, samen met de directeur Rob Lingier, bezig geweest met het inrichten van een interactieve leeromgeving. Het team werd hierbij ondersteund door Tineke Boekhorst (adviseur Marant) en Bea Keeler (consulent Basisvoorziening Marant). Opdrachtgever hierbij was Annet Mullink, VVE coördinator van Stichting PAS.

Leerkrachten weten dat kinderen door exploreren, uitproberen, in contact zijn met mensen, nieuwe dingen zien, ogenschijnlijk als vanzelf leren. Maar als je wilt dat kinderen vragen gaan stellen, gaan ontdekken en willen leren, moet er wel genoeg te zien en te doen zijn. Kortom, er moet een aanbod zijn voor een rijke leeromgeving, maar hoe doe je dat?

Om meer ruimte en leermogelijkheden te creëren werden de lokalen verbouwd. Er kwam een open verbinding tussen de verschillende lokalen. De leerkrachten hebben samen met Tineke Boekhorst een kijkwijzer samengesteld waarmee zij hun leeromgeving kunnen beoordelen op het gebied van de inrichting van hoeken, de materialen en de mate van bereikbaarheid van de

materialen. Daarnaast hebben de leerkrachten tijdens trainingen geleerd, hoe je met betekenisvolle materialen en ontwikkelingsmaterialen een uitdagende leeromgeving kunt vormgeven.

Bea Keeler heeft per groep een scan gemaakt door de ontwikkelings- en spelmaterialen in de kasten te screenen en te saneren aan de hand van de tussendoelen Jonge Kind. In deze scan zijn alle goede aanwezige materialen geordend per tussendoel, zodat de leerkracht een totaaloverzicht heeft van de materialen in de groep. Na deze screening bleek er een groot tekort te zijn aan materialen voor taal, geletterdheid, gecijferdheid, motoriek en spel. De Basisvoorziening beschikt over een grote

hoeveelheid actuele en diverse VVE-ontwikkelings- en spelmaterialen, die zijn geordend op de tussendoelen van bovengenoemde domeinen. Hierdoor zijn de leerkrachten een aantal keren naar de Basisvoorziening in Elst geweest om voorgelicht te worden over uitbreiding van materialen. Deze werden letterlijk uit de kast getrokken, bekeken en besproken, waarna een keuze kon worden gemaakt.

Ze hebben de materialen geleend om uit te proberen in de klas. Vervolgens is in opdracht van Stichting PAS, een voorstel op maat geschreven voor de aanschaf van nieuwe materialen voor een rijke leeromgeving. De school heeft hieruit een keuze gemaakt en hebben deze inmiddels aangeschaft. In het schooljaar 2010-2011 gaat het team door met het inrichten van diverse hoeken en het invoeren van Kleuterplein, een thematisch onderbouwpakket waarin veel ontwikkelingsgebieden worden gecombineerd.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Bea Keeler, b.keeler@marant.nl.

Column

Een vergeten jubileum

Zonder als kleuter ooit de bewaarschool of fröbelschool in ons dorp bezocht te hebben, stroomde ik in 1956 probleemloos de lagere school binnen. Dat mocht; leerplichtig werd je op je zesde jaar. Dat kon ook, nooit ben ik gehinderd door lacunes in mijn vooropleiding. Naarmate kleuterschoolgang later algemener werd, werd de overgang van kleuter- naar lagere school echter een kloof waar je zomaar in kon vallen. Op de kleuterschool kon je dan maar zo, wegens schoolonrijpheid, blijven zitten. Het toelatingsexamen bestond in die tijd uit het roemruchte schoolrijpheidsonderzoek, waaronder de leesvoorwaardentoets van Sixma voor oudste kleuters. Het eerste examen waarvoor je kon zakken! Je eerste faalervaring kun je niet vroeg genoeg ondergaan. Kleuterschoolbezoek nam toe, en werd bijna algemeen. De overgang naar de lagere school werd een problematisch discussieonderwerp: de spagaat tussen spelen en leren begon steeds ongemakkelijker te voelen. De protopolderoplossing van de speelleerklas bleek een lapmiddel. Nee, het moest en werd echt anders. Weg met kleuter- en lagere school. De Wet op het Basisonderwijs plaveide per 1 augustus 1985 de weg voor de basisschool. De pretenties waren niet gering en ik citeer:

Uitgangspunten en doelstelling onderwijs
Het onderwijs wordt zodanig ingericht dat de leerlingen een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen. Het wordt afgestemd op de voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen.

De stoelendans met als inzet de zeggenschap over de school ging vervolgens tussen de hoofdkleuterleidster en de bovenmeester. Doorgaans won de laatste, zelden de eerste, en soms werd besloten tot het cosmetisch compromis van tweehoofdige leiding. Alle kinderen werden aan het begin van dat eerste schooljaar verblijd met een gifgeel Deetmank-offertje, dat net zo cadmiumhoudend bleek als de toenmalige gele bierkragen. De kofertjes werden snel weer ingenomen, de teurgestelde kersversie basisschoolkindertjes hadden meteen hun eerste frustratie hiermee binnen.

Onlangs werd de mijlpaal van 25 jaar basisonderwijs geruisloos gepasseerd. Moeten we hieraan betekenis geven? Als de ambities van toen zijn waargemaakt is er reden voor feestelijk herdenken, zou je zeggen, luister bijgezet door een weer onvergetelijk, liefst gifvrij aandenken. Als we er bijna, maar nog niet helemaal zijn, en er dus reden voor zorg is, zou dat door belanghebbenden in de onderwijsindustrie luid en duidelijk zijn rondgetoeterd. Niets daarvan, slechts doodse stilte valt te beluisteren.

De basisschool bestaat dit jaar 25 jaar, en daar word je stil van!

Denker

De vergoede behandeling van dyslexie is er niet voor niets

De eerste ervaringen van ouders

Joost van Berkel, senior adviseur Marant

Maud is 10 jaar, zit in groep 7 en heeft dyslexie. Haar tweelingzus heeft gewoon leren lezen. Maud is één van de eerste kinderen die behandeld wordt voor dyslexie. De kosten daarvoor worden sinds 1 januari 2009 vergoed door de zorgverzekeraar. De behandeling van enkelvoudige ernstige dyslexie maakt deel uit van haar basisverzekeringspakket. We spreken met de ouders van Maud over de afgelopen 1½ jaar behandeling.

Wat is de aanleiding geweest om naar de mogelijkheden van behandeling van dyslexie te gaan zoeken?

Op school ging bij Maud lezen en spelling vanaf het begin in groep 3 al moeilijk. De school twijfelde of ze hun eigen protocol voor leesproblemen en dyslexie zouden volgen, maar vond het lezen van Maud daar net niet zwak genoeg voor. Ze ging hier zelf onder lijden, zeker omdat haar tweelingzus boeken ging lezen en zij daar juist meer weerzin tegen kreeg. Maud bleef ook de b en d hardnekkig omwisselen. Ze werd er gewoon ongelukkig van. De school nam maatregelen. In een klein groepje werden extra leesactiviteiten gedaan en Maud voelde dat er naar haar geluisterd werd. Maar tegelijkertijd voelde ze zich ook steeds meer een uitzondering worden. De hulp buiten de groep hielp wel, maar de achterstand op haar zus werd groter. De ouders van Maud gingen zelf op zoek naar nog meer hulp, buiten de school. Juist op dat moment horen ze via hun zorgverzekering dat vlakbij hun woonplaats een aantal aanbieders op het gebied van dyslexiebehandeling actief zijn.

Waarom hebben jullie gekozen voor Marant?

Toevallig hoorden we via vrienden dat Marant dyslectische kinderen behandelt. We kenden de organisatie Marant al omdat Maud op school in samenwerking met Marant was besproken en er ook al onderzoek had plaatsgevonden naar haar leermogelijkheden. Ze bleek juist heel slim te zijn, zonder het zelf te weten. De afwegingen om voor Marant te kiezen hadden ook te maken met de korte wachttijd en dat de behande-

ling onder schooltijd én op school plaatsvindt. Dit laatste was voor ons heel praktisch en voor Maud was haar schooltijd om 15.00 uur dan ook echt voorbij.

Wat waren de eerste reacties van Maud?

Maud voelde zich wel weer een uitzondering, maar dit keer in positieve zin. Er moest thuis ook bijna dagelijks geoefend worden, maar elke week ziet ze tijdens de behandeling het resultaat van haar inspanning. Ook bleek de persoonlijke band met de behandelaar heel belangrijk. Tijdens de vakantie stuurde ze zelfs mailtjes, aangezien het contact met de behandelaar ook met ouders via een digitaal logboek verloopt.

Wat merken jullie aan Maud zelf?

Eigenlijk zou je het haar zelf moeten vragen, maar wij merken dat ze meer gaat lezen. Ze pakt meer informatieve boeken en het lezen en spellen worden minder beladen.

Wat is voor Maud goed geweest in de behandeling?

Wij hebben gemerkt dat de behandeling heel systematisch en stapsgewijs is opgebouwd. Een eigen kindmap met oefeningen en huiswerk blijkt voor Maud heel prettig. Het hebben van contact met de behandelaar via het digitale logboek is super, want doordat de behandeling op school plaatsvindt, is het rechtstreekse contact veel minder.

Zou er iets anders moeten?

De behandeling is inhoudelijk op lezen en spelling gericht. Nu Maud in groep 7 zit en het

VO in beeld komt, zou er misschien binnen de behandelingsperiode ook naar ruimte gezocht kunnen worden om haar vertrouwd te maken met technische hulpmiddelen. Ook zouden wij meer rechtstreeks contact willen hebben met de behandelaar, hoewel wij ons ook realiseren dat dit ten koste van de behandelingsperiode gaat.

Wat willen jullie nog kwijt over de regeling?

Wij zijn blij dat Maud voor deze vergoedingsregeling in aanmerking kwam. Het behandelen op de school zelf is geweldig en zou voor ons, als we weer zouden moeten kiezen, een belangrijke reden zijn om weer voor Marant te kiezen. Dat de behandeling vergoed wordt, is voor ons ook een soort katalysator geweest om versneld buiten school met hulp te beginnen. Dat de behandeling vergoed wordt, maakt het beslissen ook gemakkelijker, hoewel wij ons realiseerden dat er thuis veel gevraagd wordt van kind en ouders. We weten nog niet wat de toekomst brengt. Als over niet al te lange tijd de behandeling wordt afgesloten zullen we zeker naar mogelijkheden moeten zoeken om Maud

verder te kunnen ondersteunen. Daar voorziet deze regeling helaas niet in.

Met dank aan de ouders van Maud

Korte informatie over de vergoedingsregeling dyslexie

- Kinderen met ernstige enkelvoudige dyslexie, geboren na 1 januari 2000 komen voor de regeling in aanmerking.
- Ouders zijn de aanvrager en hebben zelf de keus uit aanbieders, die gecertificeerd zijn door het Kwaliteitsinstituut dyslexie.
- Een positieve indicatie voor diagnostiek gebeurt d.m.v. dossieranalyse, die is samengesteld uit gegevens van school en ouders door één van de aanbieders.
- Marant voert behandelingen uit bij kinderen die door Marant zelf zijn gediagnosticeerd.
- Op de site van Marant staat de gehele regeling, met toelichting en ook de procedure van aanmelding.

Voor meer informatie kunt u onze website www.marant.nl raadplegen of contact opnemen met het secretariaat Dyslexie 0481 43 93 27.

Colofon

Frappant is een uitgave van Marant
Postbus 198, 6660 AD Elst
Nieuwe Aamsestraat 84a, 6662 NK Elst
Tel. 0481 43 93 00
Fax. 0481 37 49 11
www.marant.nl

Teksten en redactie: Marant
Eindredactie: Henk Demper
Redactieleden: Joost van Berkel, Margareth van Kleef, Cor Bakker, Laurence de Leeuwe, Evelien Baas
Vormgeving: Puntwee Visuele communicatie
Drukkerwerk: Tesink
© 2010 Marant

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

